Naturskyddsföreningen

2022-01-31

Tranås Naturskyddsförening
c/o Bo Håkansson, Karpstigen 2
573 91 Tranås

Tillväxt Tranås Kommun
tillvaxt@tranas.se

Synpunkter – Granskningsyttrande på förslag till ny Översiktsplan för Tranås kommun

Naturskyddsföreningen företräder både allmänhetens och naturens intressen. Synpunkter anges förkortat till **”NF anser”**

Synpunkter på processen, NF anser:

Tiden för granskningen och samrådet 2021-12-06 till 2022-02-11 är i enlighet med kraven för samråd på minst två månader. Tiden för detta samråd är dock illa vald precis inför julruschen, nyåret o starten på ett nytt år. Om kommunen vill ge medborgarna chansen att sätta sig in i detta massiva och genomarbetade dokument på 107 sidor med tillhörande papperskartor samt digitala kartor och illustrationer, måste den tiden anses alltför illa vald och alltför kort.

Från det tidigare samrådet som gick ut april 2020 med förslag till ÖP under perioden 2020-05-01 till 2020-11-30, finns en samrådsredogörelse med tidigare inkomna synpunkter och ändringar. Naturskyddsföreningen skickade in synpunkter på planen. I det förslag som då gick ut på samråd saknas områden som nu finns med i detta föreliggande förslag: Löverhult med förslag till 65 tomter, två nya ytor vid Näckström oklart antal tomter/bostäder, samt Junkaremålens backar med 200 bostäder.

I den samrådsredogörelse som hänvisas till på sida 5, finns mycket kortfattad redovisning av synpunkter och ändringar. De specifika synpunkter Naturskyddsföreningen lämnade in 2020 kan vi inte se beaktade.
På vilket sätt kommunen tänker motverka och förhindra klimatpåverkan framgår inte. Här hänvisas till länets energi- och klimatstrategi, samt översvämningskartering av Svartån. Problemen nämns kortfattat, men det syns inte i de exploaterings- och byggnadsplaner som presenteras. Vattenförsörjning med reservvattentäkter är belysta och arbete pågår. Men gällande avloppsrening finns endast förslag på kapacitetsutredning, samt tankar som ”eller om stora investeringar krävs från VA-kollektivet”. **NF anser att** Ökade krav på reningsgrad ex läkemedel och andra kemiska ämnen, innan utsläpp till vår dricksvattentäkt sjön Sommen, måste tas in i planeringen.

Synpunkter på allmänna och enskilda intressen

Kommunvision 2040 som antagits i Tranås har visionen: ”Handlingskraftig kommun med minst 25 000 invånare”
Den tidigare fastställda inriktningen för tillväxt (ekonomisk) har nu kompletterats med strategier för social och ekologisk hållbarhet till ekonomisk hållbarhet, vilket är mycket bra. Prioriterade grupper i visionen för inflyttning är 30-50 åringar.
NF anser: Kommunvisionen är redan antagen, men vi vill kommentera att medborgare som tillhör andra grupper vill säkert också gärna känna sig välkomna och viktiga för kommunen. Varje individ kan bidra på olika sätt för att utveckla vår kommun och även nå de viktiga samhällsmål som riksdagen och kommunen satt upp för exempelvis bebyggelse, klimatpåverkan, frisk luft, giftfrihet och rent vatten.

Klimat och hållbar utveckling
Klimatet berörs på sid 77-78 med knappt 2 sidor plus enstaka rader på sidorna 1, 14 och 105.
NF anser: Klimatet som är vår viktigaste övergripande framtidsfråga får alldeles för lite fokus. Framtidens attraktiva kommun för alla åldrar, är den kommun som satsar stort på klimat och miljö. Om vi i Tranås på allvar vill attrahera yngre förvärvsarbetande 30-50-åringar, måste klimatfokus lyftas betydligt. Människor i de åldrarna vet i allmänhet vad som behövs, men inte alltid hur de ska tänka och agera. Kommunen måste underlätta för människor att göra rätt, visa på tydliga exempel och vara en mycket tydlig förebild för nuvarande och blivande invånare. Vi måste ändra vår livsstil när det gäller resande, matvanor, och konsumtion. Det offentliga måste gå före. Klimat o energi, belyses i text sid 14
”Tranås ska till 2030 bli en fossilfri kommun med hållbara kommunikationer”.
NF anser: Glädjande besked, men det är bara 8 år dit, så kommunen måste öka takten rejält i den omställningen. Inte bara i koncernen, utan i hela sitt geografiska område som omfattar alla medborgare. Sedan januari 2018 har vi en klimatlag i Sverige, som ska se till att våra politiker inte får strunta i klimatet när nya beslut fattas. Med tanke på det är belysningen och fokuseringen på förebyggande klimatåtgärder mycket ofullständig i denna översiktsplan.

Hållbar utveckling – **Agenda 2030**, FN’s beslut 1987 som har målsättningen
”En hållbar utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”

Generationsmålet är Riksdagens definition av miljömålet
Text sida 15 ”För att vi ska kunna nå generationsmålet behöver ekosystemen återhämta sig, människans klimatpåverkan begränsas, den biologiska mångfalden bevaras, den negativa miljöpåverkan på människors hälsa minska och andelen förnybar energi öka. För att vi ska kunna nå dit behöver många arbeta tillsammans”
NF anser: Tillsammans med miljömålen är generationsmålet ett löfte till framtida generationer om frisk luft, hälsosamma miljöer och rika upplevelser. Om kommunen

menar allvar med detta måste det tas med även i detta övergripande dokument. Hur ska kommunen leva upp till dessa åtaganden, det måste beskrivas hur ansvaret fördelas, på vilket sätt detta ska genomföras, vilka mål som satts upp, när de ska uppfyllas och när utvärdering ska ske.

Nationella Miljömålen är Sveriges miljömässiga dimension av Agenda 2030
De 16 målen sattes upp 1999, varav bara ett är uppnått sedan dess.
Här anges i förslaget att mål 15 är mest relevant – God bebyggd miljö.
NF anser: Borde inte de andra övergripande målen som Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft, Giftfri miljö och Grundvatten av god kvalité vara lika relevant? Det anser vår Folkhälsomyndighet vara av stor betydelse. Om vi t.ex inte har frisk luft, rent vatten och giftfri miljö – hur går det då med folkhälsan, trots god bebyggd miljö?

Synpunkter för specifik sakfråga samt mark- och vattenanvändning

Kommunikationer – höghastighetsjärnväg

NF anser: Goda och lättillgängliga kollektiva kommunikationer måste prioriteras om klimatmålen ska nås. Därför är satsning på nya stambanor nödvändiga. Hastigheten behöver inte vara de extremt höga för höghastighetståg på hela banan. Max 250 km/h skulle innebära att natur och känsliga kulturområden kan skyddas och undvikas i viss mån. Högre hastigheter runt 300 km/h kan fungera på vissa sträckor. Intrång blir det hur man än bygger en stambana.

Planerna på höghastighetståg och stationslägen får oproportionerligt stort utrymme i detta förslag till ÖP. Det påverkar planeringen i alltför stor utsträckning. Med tanke på att Trafikverket f.n inte har något stationsläge inplanerat för Tranås, är det helt obegripligt. Dessutom har det aldrig varit aktuellt att något Höghastighetståg ska stanna i Tranås. Vi måste pendla till Linköping eller Jönköping för att kunna åka med HH-tåget, oavsett var man önskar att ett stationsläge skulle placerats.

Trafikverkets -TrV- åtgärdsvalsstudier tas upp på flera punkter i förslaget. På sida 88 uppges att ” I aktuella åtgärdsvalsstudier som Trafikverket utfört förutsätts i samtliga alternativ en passage över sjön Sommen som är riksintresse för naturvård och friluftsliv”.
NF anser: Detta är inte korrekt, om hela Trafikverkets processer tas med:
Redan i september 2016 uppgav tjänsteman på Trafikverket, projektansvarig för sträckan Linköping-Borås, att Tranås kommun erhöll en förhandskopia sommaren 2015 av en stor rapport. Det var den 139 sidor stora rapporten ”Översiktlig design och systemlösning, Höghastighetsjärnväg Linköping-Borås 2015-12-01”.
I den rapporten förordar Trafikverket ett stationsläge T1, inom delområde TnsA (västra). Citat: ”En dragning norr om Sommen skulle innebära att banans längd blir kortare och anläggningen besparas broar över Sommen”.
”Sommen är den största sjön inom landskapstypen (Östra vätternbranterna-Sommen) . En oligotrof klarvattensjö med höga naturvärden, utpekad som värdefull för fiske och övrigt friluftsliv” .” ”För TnsA skulle en mycket nordvästlig passage inom delområdet innebära ett mindre intrång i tätorten, vilket skulle reducera kostnaderna,

gentemot en passage rakt genom Tranås” ” En järnväg i delområde TnsB (central), i eller i direkt anslutning till tätorten, skulle innebära att störningar orsakade av tågtrafik kan komma att påverka en stor del av samhällets invånare, med negativa effekter som följd”

Trafikverkets förslag till stationsläge (T1, väster) förhandlade Tranås kommun senare bort. Politikerna i Tranås kommunfullmäktige fick den 7 september 2015 en kort summering av planerna med svårlästa kartor med andra benämningar på stationslägen och tänkta banor (endast A, B, C) där A genom centrala Tranås ansågs den mest optimala ur Tranås synvinkel. Sist i texten står: ”Sträckningarnas profil kommer fortsatt att bearbetas och presenteras vid kommande revision” Man visste sannolikt redan då att den stora rapporten skulle komma 1 december 2015.

Ekosystemtjänster – grönstruktur- stadsgrönska och tätortsnära natur
På sida 34 står att ”Grönstrukturen bidrar även med ekosystemtjänster som t ex skugga, fördröjning och rening av vatten, koldioxidupptag, människors förbättrade hälsa”
NF anser: Håller helt med om detta och att det borde beaktas i förslaget i högre utsträckning än vad det gör. Skogar, trädstrukturer, vegetation, strandväxtlighet, sjöar och vattendrag är del i ekosystemtjänsterna och måste värderas för det ”obetalda” arbete de utför. Utan kostnad kan vi ta del av dessa ”tjänster” och samtidigt låta höga naturvärden bestå.
Att tillskapa fler områdesskydd och stärka hänsyn till opåverkade områden samt till den tätortsnära naturen bör prioriteras. Friluftsliv och tillgänglighet till natur och kulturvärden kommer att bli mer efterfrågat i framtiden, ju mer vi förtätar bebyggelsen.

Sjön Sommen
”Knutet till sjön Sommens attraktionskraft som boendemiljö finns en stor del av Tranås framtida potential för ny bebyggelse. Stora delar av stranden är redan idag ianspråktagen för ny bebyggelse”
NF anser: Just av detta skäl, borde exploatering nära sjön Sommen begränsas.
Av samtliga kommuner runt sjön Sommen har Tranås kommun exploaterat mest runt sjöns stränder genom åren. Det är inte många strandremsor som återstår i kommunen, där allmänhet, djur och växter har tillträde eller kan leva fritt.
Allmänhetens tillgång till friluftsliv och naturupplevelser begränsas anmärkningsvärt mycket vid ny bebyggelse i sjönära läge. Även om 100 m strandskydd gäller, avskogas denna strandremsa på merparten av träd och undervegetation vid nybyggnation.
Enstaka tallar eller björkar brukar få stå kvar. Nybyggarna vill ha sjöutsikt. Om de inte får det direkt vid planarbete och byggnationen, så kommer det sakta smygande på område efter område, eller så tar nybyggarna saken i egna händer. När det gjorts, är naturen oåterkalleligt borta för decennier. Det innebär att strandskyddets syften upphävs. Området privatiseras och djur och växtliv raderas.
Dessutom anläggs bryggor och båtplats i de nya områdenas anslutning. Ny forskning visar att fiskar påverkas av motorbuller, vågskvalp, samt redan välkänt av föroreningar från bensin och bottenfärger. Påverkan sker främst i föryngringsområden i lugna vikar. Fisket i sjön Sommen riskerar att slås ut på sikt.

Inom LIS-områden ska en strandremsa lämnas för allmänhetens passage och naturvård, men även detta område tenderar att förändras så radikalt vid LIS-bebyggelse, att strandskyddets syften blir helt satta ur spel. Växter och djur trängs undan och ansade gräsplaner tar över.

Utveckling av Tranås tätort
Expansionsriktningen för större bostadsområden är åt norr, söder och öster, samt för verksamhet Väster om väg 32.
NF anser: Att västra kommundelen utesluts beror på planerna på höghastighetståg, vilket lägger en hämsko för utvecklig däråt. Det innebär att expansionen fokuseras till östra och centrala tätorten och mycket mindre till de västra delarna. Där kan exploatering ske nära tätorten, utan att begränsa framtida ny stambana, som sannolikt kommer att dras längre västerut. Även en större expansion i samhället Sommen, vore befogad, eftersom ett framtida eventuellt stationsläge där, skulle öka attraktiviteten för orten. Likaså finns utvecklingsmöjligheter i de mindre orterna. Dessa möjligheter anser vi inte har tagits tillvara.

Granelund/Skobo

NF anser: Planerna på en småbåtshamn i Skoboviken är olämplig. Viken kallas även fågelviken pga av häckande sjöfågel som svanar, skäggdopping, knipa, sothöna m.fl. Länsstyrelsen har därför meddelat att hastighetsbegränsning råder i delar av området. Detta efterföljs inte alls. Bevakningen finns inte och kommunen verkar ovetande om detta, med tanke på förslaget. Det finns större båtbryggor i både Västra och Östra Röhälla. Norraby har sedan några år en ny större brygga för båtplatser. En större båtbrygga med stor yta för sittplatser är nyanlagd nedanför Sännevadet.
Nedanför det nyare Norrabyområdet i väster, är en ny brygganläggning tillskapad där vass och andra strandväxter tagits bort. Just i denna inre del av Skoboviken, skadas fågellivet som mest, särskilt när hastigheten oftast överskrider det tillåtna 5 knop. Skoboviken har därför i dagsläget mer än tillräckligt stor belastning gällande båttrafik.

Tostås
NF anser: Vi har yttrat oss i samråd för detta område, där vi påtalat att flera delar inte bör exploateras alls och att skyddade träd, rösen och stenmurar skyddas. Befintliga träd och vegetation bör avskilja ny bebyggelse från den befintliga. Avsätt naturmark från kraftledningsgatan till nuvarande bebyggelse. Lämna stigarna orörda. På så sätt kan området fortfarande användas för rekreation och naturupplevelser, samt vi får ekosystemtjänster som förhindrar översvämning vid skyfall, ger skugga vid torka och svalka vid extremvärme.

Junkaremålens backar
NF anser: Detta område bör lämnas helt orört. Ska vår stad växa, måste skogsområden som denna inom tätorten skyddas. Att avverka, gräva, hårdgöra och bebygga stora delar av detta fritidsområde, skulle innebära att ekosystemtjänster från ytan försvinner. Vid skyfall skulle vattenmassorna dränka Junkaremålen på samma sätt som skett från Höganlofts verksamhetsområde ned till Ängaryd.

Verksamheter – Höganloft/Bredkärr

NF anser: Klimatanpassningsåtgärder måste planeras och utföras vid alla befintliga och nya anläggningar. Vid Höganlofts verksamhetsområde, med lika stor areal som två Östanåparker, har misstag gjorts vid den omfattande exploateringen. All tänkbar trädväxt och vegetation har skövlats bort och ersatts av stora byggnader och stora, hårdgjorda ytor. Trots den damm som anlagts, har vattenmassorna från senaste skyfallet inte hindrats att strömma ned från berget till Ängaryds villaområde.
Man kan utveckla ett industri/verksamhetsområde, utan att förstöra all tänkbar natur så som man gjort där. Exempelvis kan man mellan varje industritomt avsätta en remsa vegetation och träd som kan fördröja vattenmassor vid häftiga skyfall. Nya träd kan ersätta några av de som tagits bort. Även uppmuntra verksamhetsidkare till att anlägga sedumtak på de stora takytorna, ev i kombination med solceller/paneler.

Näckströmsområdet

NF anser: Det som nämns under ”särskilda hänsyn” är viktiga. Att delar av området avsätts för dagvattenhantering/fördröjning är absolut nödvändigt. Egentligen borde hela exploateringen uteslutas, med tanke på översvämningsrisker.

Löverhult – Romanäs

Förslaget till exploateringar är på privatägd mark ute på Romanäs udde. Planen innebär 25 tomter på Romanäs och 65 tomter på Löverhult, sammanlagt 90 tomter i nästan helt orörda marker. De aktuella markområdena sammanfaller till största delen med marker som historiskt tillhört Romanäs Sanatorium som bedrev verksamhet under åren 1904 till 1950-talet, då den nya behandlingen med penicillin innebar att denna vårdform upphörde.

Innan sanatoriet uppfördes, hade ansvariga i Aktiebolaget Sanatorievård besökt platsen och redogjorde för sitt val av plats för byggnationen.
Särskilda krav ställdes på placeringar av sanatorier. Finns beskrivet i boken ”Romanäs Sanatorium 1903-1940, en berättelse och en dokumentsamling” av Annie Svärd 2004:
”Fritt och öppet mot söder och skyddat för kalla vindar, gärna för ost- och västan men särskilt för nordanvindar, således söder om en skogsklädd ås eller bergshöjd. I bebyggd trakt med vacker natur och vacker utsikt, sjö i söder, men ej i norr.”
Romanäs motsvarade dessa hårt ställda krav.

Inom området är ett stort antal stigar anlagda av rallare för sanatoriets behov av promenadstigar för patienternas träning och tillfrisknande. Sammanlagt utgjorde stigarna ca 1,5 mil i ett nätverk av stigar som tidigare var kanthuggna och stensatta med stenrösen efter rallarnas anläggningsarbete. Dessa historiska stigar finns i stort sett kvar sedan den tiden och de betraktas som kulturminnen, även om delar delvis av misstag är skadade av skogsmaskiner efter röjning pga stormar och barkborreangrepp. Säkerligen kommer markägarna försöka skydda de gamla stigarna, men upplevelsen av en helgjuten skog och mark går förlorad.

De utpekade markområdena på dessa båda fastigheter gränsar till det kommunala naturreservatet Romanäs udde, som utgör övriga marker som tillhört sanatoriet.
Det är ett ovanligt tillgängligt tätortsnära område med inramning av sjön Sommen, med en av dess få sammanhängande strandlinjer som lätt kan nås utan svårighet.

Romanäs gård är delvis skyddad som kulturmiljö. Den östra flygeln är från 1700-talet. Utöver själva gårdshusen, så har två mycket gama magasin, stall och vedbod kulturvärden, liksom den stora ladugården, även om den är från senare tid. En nybyggnation nära gården skulle påverka gårdsbilden påtagligt negativt.

Området var tidigare ett slutet område för Sanatoriet och på senare tid behandlingshemmet. Men det utnyttjas numera av ett stort antal Tranåsbor. Besökarna ökar för varje år, särskilt nu under pandemitider hålls familjeträffar därute. Man utforskar även stigar och marker på de nu planerade exploateringsområdena på både Romanäs och Löverhult.

NF anser: På dessa utpekade markområdena borde inga bostadsområden tillåtas. Hela detta kultur- och naturområde utgör sammantaget en helgjuten upplevelse som skulle raseras om planerna skulle förverkligas. Både kulturhistoriskt och ur naturvärdessynpunkt, vore en exploatering inom detta område ett irreversibelt misstag som aldrig kan återställas. Kulturhistoria och stora naturupplevelser går i graven.

Markägarna ser naturligtvis möjlighet till ekonomiskt tillskott, samt att man slipper områdets sköteselbehov om en exploatering kommer till stånd. Av det skälet vore det rimligt att Tranås kommun överväger en tanke om markköp av de delar som utgör den kulturhistoriska delen. Området borde inlemmas i det befintliga naturreservatet och bevaras för framtida generationer Tranåsbor för rekreation, fritidsliv, kulturupplevelser och kontemplation.

Flera av de exploateringsområdena som kommunen inte äger, behöver enligt uppgift förvärvas. Tranås kommun har enligt uppgift en mindre andel skyddad mark än andra jämförbara kommuner i länet. En viss andel köpt mark borde därför avsättas för natur/fritid/kulturområden, inte bara ny bebyggelse. På så sätt ökar attraktiviteten ytterligare i vår fina kommun.

Landsbygd och mindre orter

Sommens samhälle

NF anser: Samhället har stor potential för utveckling. En etablering av ett pendeltågstopp och ett eventuellt nära stationsläge för regionala snabbtåg skulle öka attraktiviteten för samhället. Närheten till sjön Sommen är påtaglig för hela bebyggelsen. Genomfarten av fd riksväg 32 kan ses som nackdel, men är sannolikt en tillgång för pendlare.

LIS- område Adelöv

NF anser: Adelövssjön är mottagare av vatten från Adelövsån. Vid en ev etablering av gruva i Norra Kärr, skulle enorma mängder processvatten pumpas ut till ån och öka flödet väsentligt, samt även tillföra rester av processkemikalier och metaller – inom gränsvärdena enligt exploatören – men sannolikt i större mängd än avsett.
Enligt EU's ramvattendirektiv får inget vatten försämras.
Här bör ingen bebyggelse ske i strandnära läge, eftersom ny bebyggelse riskerar att förorena vattnet i stor utsträckning.

LIS- område Sötåsa

NF anser: Sjön är ett Natura 2000 område och har därmed ett högt naturskydd, högre än naturreservat. Att anlägga ett LIS-område vid sjön är därmed mycket olämpligt. Dessutom uppnår Sötåsasjön god ekologisk status, till skillnad från de flesta sjöar inom kommunen och i landet. Sjön har övervägande sina tillflöden från intilliggande skogsmarker. Enligt EU´s ramvattendirektiv får inget vatten försämras. Att planera strandnära exploatering i detta område är obegripligt. Det skulle helt förstöra denna lilla vattenpärla. Ingen myndighet kommer att godkänna en så obetänkt idé.

Slutligen:

En översiktsplan är som nämnts inte rättsligt bindande, utan fungerar som vägledande för efterföljande planering och tillståndsgivning.

Trots det har den stor betydelse. När tillståndsmyndigheter och domstolar granskar en detaljplan, tittar man även på översiktsplanen. Det som där är fastlagt har betydelse för bedömningen. Vår erfarenhet är också att man vid olika kommunala beslut hänvisar till översiktsplanen som tungt vägande.

Naturskyddsföreningen i Tranås

……..

Sven-Olof Wahlström, ordförande